

Z NOVÉ LITERATURY

Tajemství papyrů, vybral a přeložil Čestmír Vránek, Praha 1972, 127 s.

Tento výběr listin a listů na papyrusu předcházelo jejich vysílání rozhlasem v antickém pořadu v omezeném množství. Pro vydání tiskem pomýšlelo se asi na 60 stránek, ale v průběhu tisku byl autor vybidnut, aby rozhojnil počet stran na dvojnásobek. Mohl tedy uplatnit více dokladů a vznikl soubor jedné stovky dokumentů, ilustrujících denní život ve starém Egyptě. Je škoda, že toto první dílko, které předvádí jakoby na komorní scéně momentky z antického života, bylo vydáno jen jako neprodejná členská prémie Antické knihovny, protože by si přes vysoký náklad (29 600) zasloužilo širší publicity. Byly sice u nás již dříve vydány ukázky z papyrů, např. dopisy Z.K.Vysokým (Věda a život XV, 1949), a na četných ukázkách založila svůj spis "Když papyry promluvíly", zpřístupňující laickému čtenáři život ve starém Egyptě, významná polská papyroložka Anna Świderková (český překlad v 2.vyd. 1973), ale nic původního tohoto druhu jsme v naší literatuře neměli.

Nemůžeme se zde zabývat všemi doklady, jimiž vyplnil Č. Vránek po krátké předmluvě ("Život antického člověka ve světle egyptských papyrů", str. 9-12) svou antologii, rozvrženou do čtyř oddělení: "Narození a výchova" (13-37), "Manželství a láska" (39-48), "Per aspera ad astra" (vezdejší starosti, práce apod., 49-94) a "Poslední věci člověka" (95-104). Musíme se však aspoň dotknout těch, které budí zájem právního historika; jde sice jen o překlady, někdy záměrně jen výňatky (např. str. 98), ale vzhledem k nepřístupnosti řeckých originálů dostatečně poučné. Některé jsou vysloveně právní povahy a obsahu, tak již v prvním oddíle "spor o dítě" a jeho "dozvuky" (str. 17, 18), "stvrzenka chůvy" za dvouleté služby u nemluvněte (19, 20), přiznání daňové výhody pro "athléta" (30, 31) a dvě smlouvy učební, otroka rychlopisu, a syny tkalcovství (32-34). V druhém oddělení nesměla chybět nejstarší svatební smlouva a zároveň jeden z nejstarších nám známých řeckých papyrů z r. 311/310 (43-45), a že se manželství někdy nevydařilo, svědčí dva doklady, první je stížnost na manželku (46, 47), druhý dohoda o rozvodu (47, 48). Nejvíce dokladů právní povahy je v třetím oddílu. Tak "práci hledají" a svou nabídku specifikují dva bratři, tkalci (51, 52) anebo malíř (52), o pronájmu jednajší smlouvy, jež se týká stáda koz (61, 62) a pol-

ností (63, 64) . Kuriózní je smlouva o dílo (vyhubení krys, 71) a známé smlouvy, týkající se angažování tanečnic, artistů, hudebnic a hudebníků k účinkování při slavnostech (74-76). Obsahem jiného papyru je půjčka pšenice (99) a dalšího koupě dvou palm (70). Tento doklad překvapuje, protože se stromy prodávají bez zmínky o půdě, ač se tak děje r. 348 n.l., a zasloužil by si odborné analýzy.

Několik papyrů má vztah k deliktům, tak "stížnost pro ublížení na těle v lázních" (87), "zpráva úředního lékaře" o známkách na těle po úderech (80), stížnost "přepadené zelinářky" (89) anebo "okradené dědičky" (90). Unikátní je "zatykač na uprchlé otroky" s podrobným popisem podoby a slibem odměny za dopadení (92, 93). Čtvrtý oddíl uvádí závěť (97), ukázkou manumise mortis causa z jiného testamentu (98, 99) a některá hlášení z příčiny úmrtí (99-101), zejména však "lékařskou zprávu o ohledání mrtvého oběšence."

Z jiných, správního práva se týkajících dokladů jsou tu ukázky, ilustrující finanční vysávání obyvatelstva, jako "seznam obyvatel domu" (86, 87), "oznámení o narození dítěte" (15), protokol o smrti osmiletého otoka následkem úrazu (21, 22) i zmíněná úmrtní hlášení. Na druhé straně mluví o péči státu bránit je proti vydřiduchům "opatření proti předražování oleje" (59) a "zákaz zvyšovat ceny oleje" (60). Patří sem i dozorčí stížnost "dvojčat-sestér" na funkcionáře 53 a ukázkou kontroly plavby je "výjezdní povolení" (57).

Výběr dokladů je doplněn poznámkami (107-115), jmenným a věcným seznamem (116-119) a ediční poznámkou (120). Z ní lze zjistit, že Vránek čerpal i z některých editiones principes, jako z Papiri Milanesi I, 1967, nebo z hamburských papyrů, vydaných 1954 B. Snellem.

Má-li se čtenáři dostat co nejživějšího obrazu, nutno sáhnout i po osvědčených dokladech, kterých bylo použito v dřívějších antologiích či chrestomatích. Pro posouzení vysokého stupně Vránkova překladatelského umění je cenné srovnávat jeho přetlumočení s českými překlady, pořízenými z polských překladů z řečtiny ve zmíněném díle A. Świderkové. V převážné většině vyzní srovnání pro Vránka příznivěji, zvláště pokud jde o právníké texty. Některé chyby jsou asi na účet tisku, jako monografos (107) místo správného nomografos. K případu tělesného ohledání (88) Vránek poznamenává, že okolnosti úrazu neznáme, A. Świderková uvádí (str. 136), že poškozeného přepadli a zbili neznámí útočníci; baz srovnání s originálem to nelze posoudit. O stížnosti dvojenek (53) informuje tato autorka rovněž podrobněji (143, 144).

Kdežto A. Świderková v onom popularizujícím spise místy anachronicky imputuje antickým lidem city moderního člověka (např. str. 68), omezuje se Vránkova snaha aktualizovat pramen zásadně na nadpis, ostatně dává slovo jemu samému. Také zevně se dílko představuje sličně, přinášejíc

i faksimile jedného dokladu. V dvaciatých a tridsiatých rokoch vychádzali v mnichovskej rade "Tusculum" uhladné knihy tohoto druhu, arci s ťeckým, resp. latinským originálom a nemeckým prekladom souběžně. Je potěšitelné, že Vránkovu antologii lze po vnitřní i vnější stránce s nimi srovnat. Na juxtapozici s ťeckým originálom nelze u nás pomýšlet, spíše snad někdy s latinským.

J. Cvetler

Jaromír Kinc l, Servus suis nummis emptus, in: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, No. 4, 1973, 237-259

Je to skutočne neobyčajný a rovnako originálny prípad, že otrok sa "svojimi" peniazmi môže vykúpiť. Neobyčajný a originálny preto, že je všeobecne známe, aké bolo právne postavenie otrokov a v akej ekonomickej a politickej závislosti sa nachádzali.

Udivuje na celej veci aj to, že k tejto problematike, rovnako zriedkavej ako výnimočnej, obrátil pozornosť zatiaľ iba jeden buržoázny romanista, a to ešte spôsobom, ktorý udivuje nemenej, než samotná tématika. Áno, na prvý pohľad by sa zdalo každému čitateľovi, že S e u f f e r t ktorý uverejnil v roku 1907 príspevok do "Festschriftu" venovanom 300. ročnému jubileu univerzity v Giesene, bude svoj pohľad laďit v tóne, humanizujúcom rímske inštitúcie. Mal k tomu najlepšiu príležitosť: ak sa vytýka rímskemu právu jeho neľudský postoj k otrokom, je predsa k dispozícii prostriedok, ako si otrok vlastným pričinením môže svoj spoločenský status zlepšiť. Ak to S e u f f e r t neurobil, tak iste nie preto, že mu takáto možnosť neprišla na um, ale preto, aby ukázal v duchu svojej doby a triedy, že otrok koniec koncov p r á v n e možnosti k výkupu z otroctva mal. Jeho názor je čisto dogmaticko-právny; nehovorí nič o tom, aké boli v praxi spojené s týmto výkupom ťažkosti apod.

V tomto smere je výklad J. K i n c l a v štúdiu nazvanej S e r v u s s u i s n u m m i s e m p t u s vcelku presvedčivejší aj komplexnejší. Svoje argumenty upresnil najprv širším pohľadom na právne postavenie otrokov v Ríme, na ich majetkovo-právnu subjektivitu a spôsobilosť právne konať a poukázal na to, ako sa obmedzenia v tejto sfére pomaly prelamovali (právo trestné, rodinné, actio adiectitiae qualitatis, peculium servi ap.). Autor vykresluje pomocou textu Plautových komédií (Aulularia, Rudens a i.) rozsah postupujúcej nezávislosti ne-slobodných a poukazuje na dualistický prístup voči otrokovmu majetku, ktorí de iure patrili pánovi, de facto otrokovi.

Vo výkupu otroka "svojimi" peniazmi vidí v podstate iba možnosť získania slobody a nie právom zaručený nárok. Z tohto hľadiska je redemptio servi suis nummis spočiatku len okrajovou záležitosťou a ešte v období republiky niet presvedčivých dokladov o tom, že by z výkupu otroka boli vyvozené praktické právne dôsledky. Až neskôr, v čase cisárov Marka Aurélia a Lucia Vera - zrejme pod vplyvom začínajúceho sa rozkladu otrokárskeho vzťahu - stáva sa otrocký výkup normatívne upravenou situáciou.

Velmi závažného charakteru sú K i n c l o v e tvrdenia v spojitosti so vzťahmi, ktoré vznikajú kúpnu zmluvou pri tzv. sprostredkovej manumissio medzi redemptorom (sprostredkovateľom otroka) a pánom otroka. Keďže postavenie redemptora je komplikovanejšie, venoval sa jeho rozboru.

V spojitosti s výkupom otroka sa vynárajú ďalšie otázky: aké sú teoretické a praktické dôsledky redemptorom prepusteného otroka, či ide o účinky prepustenia na slobodu podľa práva civilného alebo prétorského, či a do akej miery bolo peculium materiálnym zdrojom výkupu a či bolo jediným takýmto zdrojom, ako postupovať v prípadoch, keď pán prijal ponúknuté peniaze pochádzajúce z krádeže a pod.

K i n c l opäť osvedčil svoj veľký záujem o problematiku právneho postavenia otrokov v starovekom Ríme, pričom nenecháva nikoho na pochybách, že túto otázku dokladne ovláda.

P. Blaho

K u n k e l W., Kleine Schriften. Zum römischen Strafverfahren und zur römischen Verfassungsgeschichte, Hermann Böhlau Nachfolger Weimar 1974, 636 s.

Na prvom mieste prejavoval svoj vedecký záujem K u n k e l o rímske právo súkromné. Jeho učebnica sa dnes stala už klasickým prejavom literárneho spracovania tohto druhu. V posledných rokoch sústredil však pozornosť na oblasť štátneho (ústavného) práva rímskeho a na rímsky trestný proces. S prihliadnutím na túto skutočnosť, vyšiel v Nemeckej demokratickej republike zväzok ním publikovaných a sčasti ťažko prístupných štúdií a kritických článkoch z trestného a štátneho práva rímskeho.

V prvej časti objemnej knihy sú štúdie venované trestnému právu a jeho dejinám (Quaestio, Ein direktes Zeugnis für den privaten Mordprozess im altrömischen Recht, Das Konsilium im Hausgericht, Die Funktion des Konsilium in der magistratischen Strafjustiz und im Kaiser-

gericht, Der Prozess der Gohariener vor Caracalla, Über die Entstehung des Senatsgerichts) a podrobná analýza štúdie J. Bleicken-a: Senatsgericht und Kaisergericht. Tieto štúdie dopĺňujú a opravujú v podstate výsledky Kunklovej práce Untersuchungen zur Entwicklung des römischen Kriminalverfahrens in vorsullanischer Zeit z r. 1962. Úvodná štúdia Prinzipien des römischen Strafverfahrens ukazuje na najdôležitejšie autorove tézy z oblasti trestného práva procesného.

Druhá časť predstavuje komplex problémov štátoprávnych (Zum römischen Königtum, Gesetzesrecht und Gewohnheitsrecht in der Verfassung der Römischen Republik, Über das Wesen des augusteischen Prinzipats, Consilium, Consistorium). Okrem toho obsahuje obširne recenzné zprávy (140 strán) o nových prácach z rímskych štátnych dejín (Siber J., Römisches Verfassungsrecht in geschichtlicher Entwicklung; De Martino, Storia della costituzione romana; Frezza P., Corso di storia del diritto romano; Lübtow U.v., Das römische Volk. Sein Staat und Recht; Ellul J., Histoire des institutions; Grosso G., Lezioni di storia del diritto romano; Béranger J., Recherches sur l'aspect idéologique du principat; Wickert L., Princeps (civitatis); Francisci P. de, Primordia civitatis (a ďalej tri kratšie analytické články k prácam z obdobia rímskeho cisárstva) Magdelain A., Auctoritas Principis; Crook J. A., Consilium Principis. Imperial Council and Counsellors from Augustus to Diocletian; D'Orgeval B., L'empereur Hadrien. Oeuvre législative et administrative). Kniha je ukončená vecným, osobným a pramenným registrom.

P. Blaho

Franz Mayer, Causa Methodii. Die Welt der Slawen, Vierteljahrschrift für Slavistik, ročník XV., Wiesbaden 1970, str. 335-360

Autor je profesorom administratívneho práva na Právnickej fakulte v Regensburgu (NSR). Velmi jednoduchým a presvedčivým spôsobom reprodukuje proces bavorských biskupov z roku 870 proti arcibiskupovi diecézy v Sirmiu a pápežskému legátovi Metodovi, jednému z našej dvojice slovanských vierozvestcov vo Veľkomoravskej ríši. Rozsudok znel na pozbanie funkcie a na vykázanie do kláštora. Proces sa konal pravdepodobne v Regensburgu za prítomnosti kráľa Luďovíta Nemca.

Štúdia sa člení na popis osoby obžalovaného Metóda, ďalej na rozbor biskupského súdu, na reprodukovanie obžaloby a jej politického pozadia

na oboznamovanie s právnou situáciou vtedajších čias (kanonické právo, francké štátne cirkevné právo, aplikácia práva v Metodovom prípade), na priebeh procesu a výkon a kasáciu rozsudku (Kapitoly I.-VI.). V prameňoch sa autor dovoľáva najviac prác Franca Griveca, Vladimíra Vavříka a tiež práce akademika Václava Vaněčka o zahraničnej politike moravského štátu od r. 940-990.

V závere se vyslovuje názor (str. 359-360), že proces proti Metodovi bol výsekom rozporov medzi východnou a západnou Európou, teda vlastne ani nebol natolko sporom o slovanskú liturgiu v latinskej cirkvi. Vystupujú tu rozpory medzi cirkevnopolitickými predstavami franskými o vlastnom germánskom cirkevnom práve a medzi nárokom rímskeho biskupa, ktorý si ako nástupca sv. Petra robí nárok na supremáciu v celej cirkvi. V tomto spore nie je Metod mužom byzantskej cirkve, ani cirkevnopolitickým exponentom Slovanstva, ale človekom Ríma. Rozsudok sa vlastne vynáša proti pápežovi, a preto ho pápež Ján VIII. ruší a Metoda oslobodzuje. Pritom pápež poučuje Luďovíta Nemca o tom, ako porušil svojou účasťou na súde práva apoštolskej stolice.

L. Bianchi

Jaroslav Ludvíkovský, Souboj sv. Václava s vévodou kouřimským v podání václavských legend. Studie o rukopisech XII, Praha, 1973. Ústřední archiv ČSAV, 1975, str. 89-100; též autor, Listy filologické, 98, 1975, str. 164-172.

Autor srovnává vyprávění Kristiánovy legendy o válečném konfliktu a souboji sv. Václava s vévodou kouřimským (což je událost, o které prameny 10. stol. jinak mlčí) se zněním téže epizody ve václavských legendách 13. a 14. stol. (Ut annuncietur, Oriente iam sole, Dalimil a Karel IV). Zatímco J. Pekař pokládal Kristiána za zřejmou předlohu legendy Oriente, zastávali Z. Kalandra a R. Urbánek názor opačný. J. Ludvíkovský zasáhl do tohoto sporu recenzí spisů obou těchto autorů v Naší vědě 1949 a 1950, kde dovozoval prioritu a pravost Kristiánovy legendy jako literárního útvaru z konce 10. stol. V článku Václavská legenda XIII. století Ut annuncietur pt. (Listy filologické 1955) pak dokazoval proti Pekařovi, že tato legenda je starší než Oriente a vznikla v 1. polovině 13. stol. Tyto teze J. Ludvíkovského byly přijaty bez námitek. Teprve r. 1970 projevil Z. Fiala souhlas s Kalandrou a Urbánkem, jejichž pracemi byl prý spor o Kristiána "v meritu definitivně rozhodnut" (Mediaevalia Bohemica 1970, 25). To by znamenalo, že Kristián napsal svůj "podvrh" až ve 14. století, používaje k tomu mimo jiné prameny i legendy

Oriente. Proti tomu se nyní opět ozval J. Luďvíkovský, který přesvědčivě dovozuje 1. závislost Kristiánovu na bavorské verzi legendy *Crescente fide* z 10. stol.; 2. závislost všech shora uvedených legend 13.-14. století na Kristiánovi. Zvláště přesvědčivý je závěr, že ze všech těchto pramenů jediný Kristián uzavírá kouřimskou epizodu logicky, ve shodě se smlouvou uzavřenou před soubojem: Kníže Václav upevnil bez boje svou moc nad povstaleckým Kouřimskem, při čemž doživotní vládu nad tímto krajem svěřil pokořenému vévodovi. I to lze pokládat za důkaz, že Kristiánovo vypravování je originální.

V širším rozsahu vrátil se J. Luďvíkovský ke kristiánovské problematice ve stati uveřejněné v *Listech filologických* 98, 1975, sv. 3, str. 164-172, kde podává řadu kritických poznámek k rozpravě Z. F i a l y, *Hlavní pramen legendy Kristiánovy* (Rozpravy ČSAV, řada spol.věd., 1974, roč. 84, seš. 1, stran 74). Z. Fiala šel v této rozpravě ve stopách Z. Kalandry a R. Urbánka a dal za pravdu J. Dobrovskému, že Kristiánova legenda byla napsána až po Dalimilově kronice, s níž prý se její zprávy nápadně shodují, a po tzv. Druhém pokračování Kosmově (*Zlá léta po smrti krále Přemysla Otakara II.*), z něhož prý použila jedno souvětí. K těmto dvěma domnělým důkazům o nepravosti Kristiánovy legendy a jejím pozdním původu pokusil se Z. Fiala připojit důkaz třetí, že totiž hlavním pramenem Kristiánovy legendy byla legenda *Oriente iam sole* z 13. století.

Tuto tezi J. Luďvíkovský podrobně vyvrací přesvědčivými argumenty, přidává ke svým dřívějším důkazům o pravosti Kristiánovy legendy některé nové argumenty i některé nové domněnky (např. že Kristián žil v břevnovském klášteře mezi mnichy přivedenými z Itálie a že sám byl jednou nebo dvakrát v této zemi, odkud si mohl přinést motivy svých domnělých anachronismů). Fiala konstatuje v závěru své studie "se vší určitostí, že *Oriente* byla na četných místech Kristiánově legendě pramenem nebo přímo předlohou". Luďvíkovský mu vytýká, že zde neuvedl, že existují nejméně dvě legendy *Oriente*; že nevzal na vědomí úplnou českou recenzi *Crescente fide* z 10. stol., ani pozdější václavské legendy z 13. a 14. stol. (např. legendu *Ut annunciatur*) a hlavně - že si nedovedl poradit s Kristiánovou latinou. V této *f i l o l o g i c k é* oblasti je argumentace J. Luďvíkovského nejsilnější.

H. Bulín

Nejeden čtenář ví z vlastní zkušenosti, že jsou určité náměty, které se stávají znovu a znovu předmětem vědeckého zpracování, ať už z toho či onoho hlediska.

Jedním z takových námětů jsou dějiny středověkých křížových výprav do Palestiny, které tvoří významnou část nejen v dějinách Evropy, ale i v dějinách Středního východu.

Odrazem toho je rozsáhlá literatura,¹⁾ jejíž počátky spadají do doby před sedmi sty lety. Nám samozřejmě nejde o tak starou literaturu. Chtěli bychom jen připomenout, že i ve XX. století byla vydána řada prací, zabývajících se zmíněnou problematikou. Např. z období mezi oběma světovými válkami lze připomenout třísvazkové dílo R. G r o u s s e t a "Histoire des Croisades" (Paris, 1934-1936), z poválečného období rovněž třísvazkové dílo vynikajícího odborníka St. R u n c i m a n a "A History of the Crusades" (Cambridge University Press, 1950-1954). V uplynulých deseti, patnácti letech vyšla řada prací v nejrůznějších jazycích.²⁾ Také v novější české literatuře bylo dějinám křížáckých tažení na Střední Východ věnováno několik prací, ať už překladových či původních.³⁾

V rozsáhlé literatuře, věnované otázce křížových výprav, zaujímají Praverovy "Dějiny Jerusalémského latinského království" zvláštní místo tím, že se soustřeďují na dějiny tohoto státu a dějiny křížových výprav posuzují a zkoumají především z tohoto hlediska.

Látku rozděluje Praver do dvou dílů pod názvy "Křížové výpravy a první latinské království" (díl I) a "Křížové výpravy a druhé latinské království" (díl II).

Z hlediska dějin státu a práva je přitažlivá a cenná především 5. část I. dílu (str. 463-535), nazvaná "Zřízení a společnost ve XII.

1) Srv. A. S. A t i y a, *The Crusade. Historiography. Bibliography*, London 1962; A. A. M a y e r, *Bibliographie zur Geschichte der Kreuzzüge*, Hannover 1965; M. A. Z a b o r o v, *Istoriografija krestovych pochoďov (literatura XV-XIX vv.)*, Moskva 1971 atd.

2) Srv. např. K. M. S e t t o n (vyd.), *A History of the Crusades, I-II*, University of Pennsylvania Press, 1955, 1962; M. A. Z a b o r o v, *Krestovyje pochody*, Moskva 1965; H. E. M a y e r, *Geschichte der Kreuzzüge*, Stuttgart-Berlin, Köln-Mainz 1965.

3) K pramenům v českém překladu srv.; Jean De J o i n v i l l e, *Paměti křížáckovy*, Praha 1965; USAMA I b n M u n k i z, *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křížáky*, Praha 1971.

Z překladové literatury lze uvést populárně vědecké dílo A. D u g g a n a, *Křížácké výpravy*, Praha 1973 a stať o křížáckých výpravách v "Dějínách světa" (red. akademik Žukov), III.

Původní českou populárně vědeckou práci jsou "Křížáci v Levantě" od V. a M. H r o c h o v ý c h, Praha 1975.

století". Z ní se dovídáme nejen o základních rysech státního a společenského zřízení v Jerusalémském království, ale také o vývoji lenní soustavy, o postavení lén a seniorí ve státě, o struktuře státních orgánů, o vojenských řádech, o městské organizaci atd. Pozornosti zaslouží také 3. kapitola II. části II. dílu, nazvaná "Od feudální monarchie k oligarchické federaci" (str. 215-256), i když sám název vyvolává pochybnosti z hlediska posuzování historického typu státu. Pro zájemce o dějiny politických a právních učení je pozoruhodný výklad o vývoji ideologie křížové výpravy ve druhé polovině XIII. století ve 3. kapitole III. části II. dílu (str. 375-396).

Práce je doplněna rozsáhlou bibliografií (str. 15-85 I. dílu) a řadou mapek a fotografií, seznamujících čtenáře nejen s dobovými dokumenty, ale i s místy, která se nejvíce proslavila jak v dějinách křížáckých výprav na Střední Východ, tak v dějinách pro nás vždy poněkud exotického středověkého Jerusalémského království.

S. Balík

Miroslav Boháček, Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren, str. 1-162. Vyšlo ve sborníku "Ius Romanum mediæ ævi", V-11, Milán (Giuffrè) 1975

Připraven důkladnými dílčími studii z předchozích desetiletí podává autor v tomto pozoruhodném spisu svědomitý přehled jevů, jež lze zařadit do širokého a složitého tématu "vlivu" římského práva v Čechách a na Moravě ve středověku, tj. do konce 15. stol., včetně ještě i díla Vše-
hrdova. V mnohém ohledu se dostává, pokud mu to dovoľoval předem vymezený rozsah jeho příspěvku, nad klasickou knihu E. Otta, starou dnes už téměř sto let (1879).

Těžiště Boháčkova přehledu je v otázkách české právní kultury 13.-14. století, kde se mu podařilo jedinečným způsobem skloubit a shrnout jak výsledky vlastního bádání, tak vše, co přinesla nová literatura. Stranou zůstalo naproti tomu, až na ojedinělé zmínky, husitské revoluční hnutí a jeho zdaleka ne jednoduchý poměr k učeným právům středověku. Právníckými hodnotami vyznačuje se velmi zdařilá a podnětná partie o římských prvcích v listinách a zápisech o soukromých právních jednáních u nás (§§ 27-32).

V této nejnovější Boháčkově práci je nutno spatřovat záslužné faktografické zpracování jednoho z klíčových problémů české právní medievis-

tiky, zpracování ovšem, jež teprve čeká na svou hlubší interpretaci ve smyslu historického a dialektického materialismu a marxistické vývojové syntézy.

V. Vaněček

Nikolaos I. Pantazopoulos, Ta "pronomia" os politistikos paragon is tas schesis christianon-musulmanon-Symvoli is to etimikon kinodikeon tis engis Anatolis ke tis Notioanatolikis Evropis-To dikeon tis turkokratias IV-("Výsady" jako kulturní faktor ve vztazích mezi křesťany a muslimy-Příspěvek k obyčejovému obecnému právu Blízkého východu a jihovýchodní Evropy-Právo za turecké nadvlády IV.) Soluň 1975, str. 816-895

Autor zkoumá svobody kulturní povahy (výsady), jež muslimové přiznávali poddaným křesťanům za různé náhrady.

Jde o problematiku, jež se časově vlastně kryje s obdobím od 7. do 20. století n.l. a prostorově se vztahuje k veškerým územím okupovaným původně Araby a potom Otomany. V souvislosti s tím konstatuje, že zkoumané výsady, i když pojmově jsou především spojeny s podmínkami svého vzniku na půdě islámských politických systémů, zažily vliv mnoha jiných civilizačních faktorů. Tyto faktory vedly zejména v období turecké nadvlády k velkým reformám, jež ovlivnily nejen právní postavení poddaných, ale i osud samotných okupantů, a to jak z hlediska vnitřního (správního, finančního), tak z hlediska vnějšího (mezinárodního) práva.

Právě z těchto důvodů soustřeďuje autor publikace pozornost na všestranné a jednotné hodnocení těchto svobod- "výsad"-, v jejich vzniku a vývoji, za účelem vyjasnění jejich základních teoretických východisek a prakticko-politického významu nejen v určitém období a území, ale i všeobecně.

Za tímto účelem provádí podrobnou analýzu předpokladů jejich vzniku, obecných zásad jejich působení, vyjasnění jejich povahy a jejich vlivu na změnu rovnováhy ve vztazích mezi vládnoucími a poddanými, prostředků, za jejichž pomoci docházelo k restituci této rovnováhy, eventuelních základních změn ve výše uvedených vztazích, problému pravosti zkoumaných "výsad". Dochází pak k závěru, že tyto "výsady" vycházejí z potřeby koexistence vládnoucích a poddaných, ale že jsou nestabilní a proměnlivé, závislé na obecných a zvláštních podmínkách, jež působí jak na jejich povahu, tak na jejich obsah. Autor proto doporučuje, aby byly vykládány jako dynamický-diplomatický prostředek, který používá každá z obou protikladných stran (muslimové a křesťané) k tomu, aby podle daných okolností a možností posílila své postavení. Považuje je tedy za uplatnění

podle konkrétního případu stálých platných norem společenského chování, jež naznačuje jako "political-cultural universals".

Z tohoto hlediska objasňuje anotovaná práce i celkový vliv, který zkoumané "výsady" měly při formování současných práv menšin v dnešním mezinárodním právu.

Celkový přístup a koncepce díla zvyšuje jeho význam, který se nevztahuje pouze na problémy historicko-teoretické povahy, nýbrž i na otázky současné praxe ve světovém měřítku.

Autorovy závěry jsou opřeny o důkladnou analýzu původního pramenného materiálu a literatury, jejichž seznam je též v knize obsažen.

E. Puptí

Józef Matuszewski, Materiały do nazewnictwa osad lokowanych na prawie niemieckim i wołoskim. Rozprawy Komisji Językowej ŁTN 19, Łódź 1973, str. 75-98

Materiálová studie publikuje texty, které jsou sestavením případů nového pojmenování míst lokovaných na právu německém (1304-1460) a valašském (1444-1572). Tyto názvy vznikly z vůle feudálů, z menší části panovníků, v převážné míře pozemkových vlastníků. Protože obě horní vrstvy byly administrativními orgány svého druhu, označuje autor názvy jimi vytvořené "názvy administrativní" a odlišuje je od hlavní masy místních názvů, vzniklých anonymně, které označuje jako "názvy lidové". Výzkum autorův obsáhl celé Polsko, včetně Pomohí, ale s vyloučením Slezska, kde proces "impositio nominis" začal nejdříve (slezské místní názvy zpracovává Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska). Autor použil jen texty tištěné v edicích, neprováděl výzkum v archivech. Texty seřadil do tří skupin: První (č. 1-116) zahrnuje akty práva německého, druhá (č. 117-124) - lokace na právu valašském, třetí (č. 125-145) - "pravděpodobné administrativní názvy", u nichž chybí výslovná doložka názvotvorná. Autorův soupis lokovaných míst se stal materiálovým základem pro jeho další právněhistorické bádání o rozsahu a vývoji vesnické kolonizace na území středověkého Polska (viz J. M a t u s z e w s k i, Nazwy administracyjne osad lokowanych na prawie niemieckim, Łódź 1974, 155 stran).

H. Bulín

Zájem o smolné knihy není v historické literatuře i v ostatním písemnictví ničím novým. Stále vycházejí a jistě budou i vycházet nové práce podbarvené nejrůznějšími hledisky, počínaje třeba regionálním bádáním a konče dějinami kriminalistiky. Pánkův příspěvek má v této řadě postavení poněkud ojedinělé. Chce totiž divišovskou smolnou knihu osvětlit opravdu nejúplněji (podává např. její diplomatický, paleografický i stylistický rozbor) a současně zpřístupnit její věcný obsah tak, aby získané údaje byly natolik exaktní, jak zpravidla žádáme od přímé edice a přitom, aby nešlo o surový materiál. To, co tu autor čtenáři předkládá, je jakýsi předzpracovaný polotovar, který se výborně hodí k vytváření dalších závěrů, z nichž některé také autor sám formuluje. Článek je tedy nepochybně i metodicky podnětný a ukazuje cestu, jak literárně zveřejnit meritorní obsah určité památky, u níž nelze pomýšlet na kritickou edici. Divišovská smolná kniha je zajímavá z několika důvodů: především zachycuje výkon jurisdikce v poměrně pozdním období, tedy těsně předtím, než divišovské hrdelní právo bylo stejně jako řada jiných podobných soudů drobných venkovských městeček zrušeno; dále však i proto, co lze z ní vyčíst. Smolné knihy vyvolávají zpravidla velmi pochmurné představy, mezi nimiž přední místo zaujímají rozmanité druhy surových kapitálních trestů; autor tyto asociace v jistém smyslu rozptyluje a ukazuje, že řada případů projednávaných před divišovským právem končila nejvyšším trestem jen výjimečně.

V. Urfus

Jaroslav Bílek, K historickému významu a charakteru tzv. Německého jihlavského horního práva, Československý časopis historický, XXIII/2, Praha 1975, str. 249-262

Autor ve své stati podrobuje pádné kritice hypotézu Ant. Zychy, kterou zveřejnil v jedné ze svých monografií v roce 1900. Týká se kontinuity a obecné závislosti tzv. jihlavského práva mezi 13. a 16. stol., v rámci níž se snažil dokázat přímou závislost horního zákoníku českého krále Václava II. *Ius regale montanorum* na jihlavském horním právu. Bílek vychází z podrobného právněhistorického rozboru těch klíčových dokumentů, ze kterých také čerpají ony zastaralé názory na dějiny horního práva českých zemí. Patří sem tzv. jihlavská privilegia, především domnělý

originál opatřený pečetí Václava I. a jeho syna Přemysla, dále jeho rozšířený opis a tzv. Německé jihlavské horní právo (listina DIR). Přestože Zycha na své hypotéze, udržitelné jen prokázáním věcné souvislosti jihlavských listin s Ius regale montanorum, založil celou svou teorii vývoje horního práva, nebyl schopen ji vědecky podložit. Nejzávažnější nedoložený Zychův předpoklad, že listina DIR tvořila věcnou předlohu Ius regale montanorum, Bílek přesvědčivě vyvrací a dochází ke zcela prokazatelnému názoru, že shoda Německého jihlavského horního práva a Ius regale montanorum, je výsledkem logického historického vývoje. Královská politika se svazovala s prudkým rozmachem dovolání a jihlavské horní právo se stalo jedním z jejích nástrojů. Je potom přirozené, že Německé jihlavské horní právo, tak jak je známe z jihlavských listin, vzniklo až po vzniku a vyhlášení Ius regale montanorum, kdy četné články jihlavských listin se vypustily, popřípadě zrevidovaly podle Ius regale montanorum. Nicméně pokud Ius regale montanorum obsahuje některá jihlavská ustanovení, nelze to v žádném případě pokládat za zobecnování jihlavského horního práva. U příslušníků vládnoucí třídy se Ius regale montanorum stalo počinem velmi oblíbeným, neboť se v něm v duchu římského práva vychází vstříc utužování třídního panství, tj. v podstatě těch principů, na kterých je založeno i jihlavské horní právo. Tyto elementy jsou výsledkem složitého společenského vývoje a šlo pouze o převzetí některých vyhraněných formulací. Proto tedy všechny klíčové jihlavské listiny jsou jenom regionálními, modifikovanými výrazy přemyslovského horního práva.

J. Bílý

Karel Beránek, K otázce palatinátu (komitivy) pražské university (nobles de Lauro), Acta Universitatis Carolinae-Historia Universitatis Carolinae Pragensis, Tom. XIII. (1973), fasc. 1-2, str. 83-98

Drobná práce pečlivého a pilného badatele je důkazem toho, že v dějinách pražského vysokého učení jsou stále ještě místa, která je možno pokrývat novými poznatky a jež si nadto i takovýto zájem zaslouží, byť by šlo zdánlivě o drobný detail. Základem článku je rozbor privilegia Leopolda I. z r. 1680, kterým do šlechtického stavu povyšuje všechny chovance tzv. Svatováclavského semináře - tedy jednoho z kolejních zařízení pobělohorské jezuitské university - jež dosáhnou výtečného prospěchu při studiu filosofie a jako výtečníci získají na prvním místě i magisteriát v tomto oboru. B. dovozuje, že nešlo o udělení tak řečené

komitivy či palatinátu, které byly propůjčovány z moci římského císaře, nýbrž o výsadu odvozenou z moci českého krále. Článek nastiňuje však ještě další a širší souvislosti. Leopoldovo privilegium zapadalo do obecnějšího rámce snah jesuitského řádu vydobýt pro pražskou universitu rozmanité prerogativy, jež měly - krátce poté, co řád universitu ovládl - zvýšit její společenský prestiž a učinit studium na ní žádoucím a vyhledávaným. Autor podává i seznam osob pošlechtěných na podkladě dotčeného privilegia (označení "nobiles de Lauro", běžně pro ně užívané, nebylo však v původním privilegiu zakotveno; z právníků mezi ně náležel Frant. Ferd. Schwarz de Lauro, jinak významný byrokrat. hodnostář Jan Václavík Mergelík). Beránkova práce je nepochybně zajímavá, ale i užitečná, jak ukazuje okolnost, že s její pomocí je možno vyjasnit i jednu z epizod Dobrovského životopisu (i D. bývá označován jako "šlechtic-laureát").

V. Urfus

Stanislav Polák, Spor o privilegia města Příbramě 1708-1741, Středočeský sborník historický 8 (1973), str. 31-54

Naše představy o českých městech v 18. stol. jsou stále ještě mlhavé a kusé. Ani tam, kde naše dosavadní poznání je již pevně opřeno, nelze se vyhnout dalším otázkám, jejichž naléhavost se zvyšuje čím více se přibližujeme přítomnosti. Snad jen jedno se zdá být jisté: je to potřeba diferencovaného a konkrétního přístupu k jejich řešení. Nedávná práce o počátcích manufakturní průmyslové výroby ukázala dostatečně jasně, že existoval nepochybně značný rozdíl mezi venkovskou patrimoniální oblastí a tím, jak život probíhal za hradbami královských měst. Tradiční prostředí královských měst mohlo se stát sotva bez dalšího ohniskem nového vývoje; tato úloha byla spíše vyhrazena městům poddanským a municipálním. Navíc je tu třeba brát v úvahu skutečnost, že od určité doby vstupuje jako nový činitel do hry se stále rostoucím důrazem absolutistický stát, který nově přehodnocuje staré feudální rozdíly mezi městy, jak to odpovídá jeho zájmům. Začínat takto obecně koncipovanými úvahami recenzní zprávu o drobném článku nebývá obvyklé. Čtenáře Polákovy studie však podobné myšlenky - dříve nebo později - napadnou. Na podkladě bohatého pramenného materiálu líčí zdařile a výstižně úsilí příbramské obce o potvrzení starého privilegia Rudolfa II. z r. 1579. Autor přesvědčivě dovozuje, jak měštanské prostředí bylo vypjatě konservativní a jak jedině v obnovení starých feudálních výsad (jež byly namnoze

vykládány ještě šířeji, než jaký byl jejich skutečný smysl) vidělo cestu ze svých nesnází. Naopak státní orgány, mimo jiné zejména česká komora, jež prosazovaly již hospodářskopolitické zřetele absolutistického státu, tu vystupují v daleko příznivějším světle. Polákova práce je tedy cenná nejen tím, co přináší, nýbrž i tím, co napovídá. Autor je si toho také vědom. Neváhá např. zdůraznit, že josefinskou regulaci magistrátů, kterou události, jimž je věnován jeho článek, vlastně připravovaly, je nutno vidět i jako jistou modernizaci městské správy; tedy jako něco, co bylo jistě více než jen drsný zásah do plynulosti městského vývoje, jenž mohl bez tohoto usměrnění vytvořit jaksi sám ze sebe předpoklady pro rozvoj obecního zřízení v 19. stol. To jsou závěry, které recenzent nemůže než kvitovat s povděkem, neboť na konkrétním případě potvrzují - navíc nezávisle - jeho vlastní zjištění.

V. Urfus

György Bónis, Die ungarischen Städte am Ausgang des Mittelalters. In: Die Stadt am Ausgang des Mittelalters, Linz 1974, s. 79-94

Postavenie miest Uhorska sa tu chápe v zornom uhle stavovského zriadenia. Preto autor skúmal účasť miest na sneme, vývin tavernikovského súdu a kodifikáciu mestského práva. Tieto tri črty chápal ako príznačné pre stavovský charakter miest Uhorska. Sledoval ich v troch obdobiach, a to v polovici 15. st., za vlády Mateja Korvína (1458-1490) a za vlády Jagellovcov (1490-1526).

V prvom období si zachovali charakter miest tzv. slobodné kráľovské mestá a banské mestá. Pravidelne ich pozývali na snemy, ale ich účasť nebola pravidelná. Významný výdobytok dosiahli mestá tým, že tavernikovský súd sa stal najvyšším súdom nad mestami. Prísediaci tohto súdu pochádzali zo siedmich najvýznamnejších miest, zvaných "tavernikovské". R. 1456 vznikla aj kodifikácia práv pro uvedený súd.

V druhom období badať rozmach mestečiek (oppida), z ktorých viaceré kráľ povýšil na slobodné kráľovské mestá. Matej Korvín vo všeobecnosti podporoval mešťanov. Ale na snem ich nepozývali a aj tavernikovský súd zasadal zriedka. Mestá síce uzatvárali spolky (banské mestá, hornouhorské a dolnouhorské mestá, 5 východoslovenských miest), ale nezdržili sa v celokrajinskom meradle ako stav.

Po smrti Mateja Korvína nastala reakčná vláda vysokej šľachty a feudálna anarchia. Vyskytli sa tendencie znížiť postavenie slobodných kráľovských miest na úroveň poddanských. Zrušenie stahovacej slobody po-

stihlo aj mestečká. Zástupcov miest síce pozývali na snem, ale ich účasť nebola pravidelná. Tavernikovský súd zasadal málo a jednotlivé mestá dostávali výsadu odvolávať sa ešte od neho na súd "osobnej prítomnosti" (personalis praesentia) panovníka. Tam boli šľachtickí prísediaci. Mestá jemu podriadené boli tzv. personálske.

Táto štúdia sa zakladá na nadmerne bohatom bibliografickom aparáte a dáva vynikajúci súhrn doterajších výsledkov výskumu. Na to nadviazal autor svoje vlastné závery.

J. Karpat

Alexandr Sergejevič Mylnikov, Vznik národne osvícenskej ideológie v českých zemiach 18. storočia (Prameny národného obrozenia), Praha 1974 (Universita Karlova), z ruštiny preložila H. Lincová, str.260

Jméno leningradského právníka, historika a slavisty, který je autorem práce, již jsou věnovány následující řádky, má v české odborné veřejnosti ustálený zvuk. Jeho poslední kniha, vyšlá česky, připoutá pozornost však i z celé řady jiných důvodů. V neposlední řadě proto, že M. v ní dokazuje, že není bohemistou jen svou specializací, nýbrž i srdcem. Jen skutečně vážné zaujetí mohlo být základem tak velkého pracovního úsilí, kterého bylo zapotřebí k tomu, aby autor prošel téměř ve vyčerpávající úplnosti literaturu vztahující se k dané tematice. Český čtenář ocení však ještě více to, že výsledkem, k němuž autor dospívá, není jen duchaplná kompilace, nýbrž pokus o synteticky jasný a koncepčně sevřený pohled na tak významné období našich novodobých dějin, jakým bylo národní obrození, popř. doba, která je bezprostředně připravovala. Mylnikov ví velmi dobře, co chce a kam směřuje. Základní tezí, kterou rozmanitě obměňuje a dále propracovává je tvrzení, že rozvoj osvícenských idejí byl u nás od počátku spojen s vytvářením nacionálně osvícenské ideologie. Jinými slovy řečeno: nebylo žádného samostatného, přípravného, jen "čistě" osvícenského předstupně, který by předcházel vlastnímu rozmachu našeho obrozeneckého nacionalismu; stejně tak - viděno z jiné strany - dospívá M. k závěru, že nacionalistické a vlastenecké projevy, jejichž rozvoj v Čechách doprovází již vyzrálé osvícenství, jsou důsledkem logického vnitřního vývoje tohoto myšlenkového proudu, a ne snad jen dílčí reakcí na státoprávní centralismus a germanizační politiku, která byla charakteristickou pro rakouský osvícený absolutismus. Autorka koncepce národního obrozenia je tedy koncepcí, která počítá s výraznou kontinuitou nacionálních představ, spojující působení osvícen-

ských idejí s dobou předcházející, popř. s vývojem ještě starším. Jeho práce přispívá proto významným způsobem i k souhrnnému ocenění přelomu našeho 17. a 18. stol., tedy k soubornému ocenění období, které jsme si zvykli, i když v poslední době již se stále více uvědomělou licencí, označovat jako dobu "temna". Mylnikov tu zdůrazňuje kulturní aktivitu českého prostředí, která v tomto období podle jeho názoru nikdy zcela nepřestala ani na poli vytváření vyloženě nacionálních postojů. Dokladem toho, že se dovede podívat na tyto otázky vskutku nezaujatě, je především váha, kterou přisuzuje nacionálním stanoviskům tehdejšího pozdně feudálního měšťanstva, v nichž vidí rozhodující element pro další vývoj. (Znovu se tu potvrzuje, jak potřebný a užitečný by byl podrobný výzkum českých měst právě v tomto časovém úseku!). Tomuto činiteli dává rozhodně přednost před ostatními podobnými jevy, teritoriálně patriotické projevy šlechty nevyjímaje. I úlohu protireformační církve vystihuje způsobem, který ji zasazuje do členitějších souvislostí, než o kterých se zpravidla uvažuje. Konec 17. a prvá desetiletí následujícího století jsou v jeho pohledu nejen živnou půdou všeho pozdějšího, nýbrž i jakýmsi spojujícím mezičlánkem, který prostředkuje vývojovou linii mezi vlastním národním obrozením a dobou starší. V rámci tohoto přechodného období zdůrazňuje i úlohu myšlenky slovanské vzájemnosti, což je nepochybně zřetel, na který v tomto kontextu bylo dosud upozorňováno jen zřídka.

Že všechny naznačené závěry podněcují k přemýšlení i badatele, jehož profesionálním zájmem jsou dějiny státu a práva, je jistě zbytečným dodávat. Co však je možno dodat, je okolnost, že Mylnikovův pohled přehodnocuje pro dotčené období i některé další vžitě kategorie. V jeho obraze jsou setřeny ostře viděné hranice mezi teritoriálně zemsky laděnými patriotickými názory a mezi vlastenectvím, jež se otevřeně hlásí k nacionálně jazykovému pojetí. Práce je jistě dílem záslužným, které bude dlouho v popředí zájmu, tím spíše, že vedle souborného obrazu počátků národního obrození je i příspěvkem - máme-li užít autorovy vlastní dikce - k typologii obrozeneckého vývoje u národů, které se počaly přetvářet v národy v novodobém smyslu v podmínkách podobných českému vývoji.

V. Urfus

Karpova kniha, vzešlá z jeho bonnské disertace z r.1969, se řadí k velmi intenzivním pokusům současného bádání o zjištění historických hranic v Evropě. Budou proto nutné i konfrontace jejích výsledků s podobnými pracemi, zejména s nedávnou knihou Labudovou, Polska granica zachodnia, Poznaň 1971, k nimž již Karp nemohl přihlídnout. Autor chápe svůj úkol od jiných prací stejného tematického zaměření odlišně, když se pokouší především o určení historického vývoje pevných linií hranic z neurčité pohraniční územní masy. Tím se jeví jeho záměr v dost vyhraněné míře jako úkol historické geografie.

I když nelze popřít jeho snahu o přesnost a postižení maximálního množství pramenů, přece jen je sporné, zda takto určený cíl práce přispívá v předpokládané míře historickému poznání. V jeho pojetí totiž při sledování hraničních linií dosti zaniká podstata takových posunů hranic, jak je přinášejí politické změny území pod mocenským tlakem sousedů, posunutí hranic sídelními proměnami a tím i některé změny státoprávní, které nelze od podobného zkoumání oddělovat.

Jinou výtkou může být i nedostatečný zřetel k literatuře, zejména polské, ze které mu, vzdor jeho snaze o úplnost, přece jen hodně prací uniká, a to i takových, které přinášejí důležitý materiál mapový. Kniha Karpova také není doprovázena dostatečnými přílohami mapovými, když jediná přehledná mapa střední Evropy nemůže nahradit analytickou práci kartografickou.

Ačkoli některé partie knihy prokazují autorovu pečlivost a snahu po dosažitelné přesnosti podání a obsahují i cenné výklady (např. analýzu převzetí slovanského slova "granica" do němčiny - "Grenze"), přece jen bude třeba pracovat s jeho závěry opatrně, doplňovat případné mezery v literatuře a především domýšlet nedostatečně osvětlené otázky politických a státoprávních dějin při změnách hranic a tím i státního území.

J. Kejř

Nikolas I. Pantazopoulos za spolupráce Despiny Tsurka-Papastati, Kodex mitropoleos Sisaniu ke Siatistis 17.-19. ai (Kodex metropole Sisaniu a Siatisty 17.-19. století). Díl A - Dikeika metabyzantina mnimia - (Právní pobyzantské památky) vydávané profesorem N.I. Pantazopulosem. Soluň 1974, 29 - 208 s.

O národním řeckém právu ve formě, ve které platilo v severním Řecku po pádu Byzantské říše, je velmi málo známo. Z doposud publikovaných zpráv vyplývá, že existovaly některé oblastní kodifikace, jako např. v městech Serre, Kozani, Menelikon aj. Avšak z těchto svědectví není možné dospět k uspokojivým závěrům ani o povaze tohoto práva, ani o jeho rozdílech ve srovnání s byzantským nebo otomanským právem, ani o metodách a způsobech jeho praktického uplatňování.

Lidové právo platilo většinou jako právo nepsané, jehož obecné zásady, opřené o staleté tradice, nacházely své vyjádření zejména v soukromoprávních písemnostech. Právě tato skutečnost zdůraznila ještě více právněhistorickou potřebu hledání jiných původních pramenů. Mezi tyto prameny rozhodně patří i dosud nevydané metropolitní kodexy severního Řecka, ve kterých se zapisovaly úkony veřejného i soukromého života Řeků.

Zvláštní význam těchto kodexů jako původních zdrojů pro právněhistorické bádání spočívá tedy v tom, že zachycují skutečný stav působení v praxi různých právních systémů (otomanského, byzantského, obyčejového řeckého) a dovoluují úsudky o jejich vzájemném prolínání.

Z tohoto důvodu je také velmi cenná anotovaná publikace: "Kodex metropole Sisaniu a Siatisty", známý také jako kodex Zosima - podle jména arcibiskupa, za jehož funkčního období došlo k největšímu počtu záznamů. Kromě vlastního textu a fotokopíí obsahuje kniha seznam písařů tohoto kodexu, indexy míst, jmen kněží, příjmení a věcí, jakož i malý právněhistorický glosář.

Nejvýznamnější částí díla jsou ovšem jednak předmluva profesora N.I. Pantazopulose, pod jehož iniciativou a vedením dochází k vydání pobyzantských právních památek, jednak úvod jeho nejbližší spolupracovnice Despiny Tsurka-Papastati. Seznamuje-li předmluva čtenáře s výchozí koncepcí celého badatelského průzkumu v této oblasti, jehož dotyčná publikace je pouze prvním krokem, pak úvod D. Tsurka-Papastati má nedoceníitelný význam nezbytné pomůcky k pochopení celého díla. Autorka podává zde nejen popis kodexu, nýbrž celou řadu praktických rad a vysvětlivek, které lze označit za východisko k dalšímu bádání o této významné právní památce a právu v ní zachyceném.

E. Puptí

Táto zbierka 6 štúdií maďarských historikov štátu a práva dáva výstižný obraz o tom, ako sa formovali jednotlivé úseky práva za kapitalizmu v Uhorsku, resp. potom v Maďarsku, v občianskoprávnej oblasti. Štúdie sú zoradené v časovom poradí skúmaných období, ako aj postupne od všeobecnejšej tematike ku špeciálnej.

Andor Csizmadia skúmal snahy o kodifikáciu občianskeho práva v tzv. reformnom období, ktoré predchádzalo revolučnému roku 1848. Osnova občianskeho zákonníka, ktorý mal nahradiť obyčajové právo, vznikla už v 30. rokoch 19. stor., ale na nátlak reakčných dvorských kruhov sa neuzákonila. O to viac sa pretríasala potreba tejto kodifikácie v literatúre. Po vydaní prvej uhorskej ústavy v marci 1848 sa opäť veľmi zosilnilo kodifikačné úsilie, ale ďalšie udalosti ho zmarili.

Časove na túto štúdiu nadviazal príspevok, ktorý vypracoval Kálmán Kovács o začiatkoch snáh vydat občianskoprávny kódex v Uhorsku v rokoch 1866-1877, teda v čase vyrovnania a po ňom. No reakčné kruhy sa bránili kodifikácii ako nežiadúcej novote. Rozvinula sa diskusia na úrovni vládnych orgánov, aj vo vedeckých kruhoch. Jej výsledkom boli elaboráty, ktoré sa síce neuzákonili, ale mali vplyv na prax aj vedu o občianskom práve.

Vyskytol sa aj pokus osobitne kodifikovať dedičské právo, o čom napísal štúdiu Elemér Pólay. Osnovu na to vypracoval István Teleszky v rokoch 1871-1882. Na to sa nadviazala živá polemika, ba vznikol aj protinávrh. Nakoniec však osnova zlyhala.

O procesnom konaní vo veci výkupu plnení z vinohradníckeho majetku po zrušení poddanstva napísal štúdiu Gábor Máthé. Tento výkup sa začal riešiť už r. 1848, ale normoval sa až zákonom r. 1868. Spory riešil osobitný rozhodcovský súd, ktorý mal aj odvolacie inštancie. Taká inštancia bola aj v Trnave a podľa jej spisového materiálu autor zhrnul hlavné zásady procesného konania vo veci daného výkupu.

Vývinom patentového práva v Uhorsku sa zaoberal János Sziita. Nadviazal na celoeurópsky vývin a ukázal, že aj v Uhorsku sa patenty začali vydávať vo forme výsad. Prvá normatívna úprava sa uskutočnila r. 1822 nariadením uhorskej miestodržiteľskej rady. Stavovské živly v stolicích (župách) sa tomu úspešne vzopreli. Potom sa uhorské patentové právo utváralo v závislosti od rakúskeho, až r. 1896 vyšla úprava ministra obchodu, ktorou sa celá oblasť tohto práva normovala na európskej úrovni.

Napokon prispel do tohto zborníka Pál Horváth štúdiou o právnych pomeroch kapitalistických monopolov a kartelovom zákonodarstve v Uhorsku, resp. Maďarsku. Skúmal, ako proces rozmachu týchto monopolov na prelome storočia vyvolal istý druh protekcionizmu. Hlavne vplyvom veľkostatkárov súdna prax smerovala proti monopolom. Táto tendencia sa udržala aj po prvej svetovej vojne. Potom sa síce monopoly veľmi rozmáhali, ale štát zasahoval do hospodárskeho života svojím kartelovým zákonodarstvom. Napokon vyšiel r. 1931 zákon o kartelech, ktorým sa však činnosť kartelov podstatne neobmedzila.

J. Karpat

Helmut Slapnicka, Österreichs Recht ausserhalb Österreichs, Der Untergang des österreichischen Rechtsraumes, Wien 1973, 106 s.

Meno autora je dobre známe čitateľom časopisu Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, kde autor sústavne recenzuje československú literárnu produkciu z oblasti dejín štátu a práva. V danom prípade sa podujal na veľmi pozoruhodný pokus sledovať, ako prežívalo po r. 1918 niekdajšie rakúske právo vo vtedajších nástupníckych štátoch. Načrtnul tak plastický obraz, ktorý ešte oživil 6 mapovými prílohami. Rakúske právo nechápe ako národný produkt rakúsko-nemeckej kultúry, ale ako výsledok tvorivej činnosti reprezentantov právnej kultúry všetkých národností niekdajšej západnej polovice Rakúsko-Uhorskej ríše. Preto rakúske právo podľa jeho mienky tak dlho pretrvalo zánik tejto ríše, ba rozvíjalo sa ďalej, a to ešte aj poza bývalé ríšske územie. Nástupnícke štáty povodne prevzali rakúske právo tzv. recepčnými normami, čo sa chápano ako prechodné opatrenie. Pritom tieto nové štáty vznikli zlúčením aj takých územných oblastí, ktoré predtým nepatrili do rakúskej ríše. Preto sa ich vlády usilovali právo zjednotiť, ako to názorne ukazuje aj príklad Československa. Tak sa vynorila potreba unifikácie. V novo vydaných zákonoch nástupníckych štátov zo stránky obsahovej často tiež prežívalo rakúske právo. To platilo aj o osnovách zákoníkov, ktoré sa zväčša ne realizovali, ako bola v Československu osnova trestného zákonníka, občianskeho súdneho poriadku a občianskeho zákonníka. Ale aj nové rakúske právo z čias po r. 1918 vplývalo na právo nástupníckych štátov a navzájom prijímalo od nich podnety. To platilo najmä o judikatúre. Na Slovensku sa vzpierali tomu, aby sa na jeho územie rozširovala platnosť bývalého rakúskeho práva. To zdoraznil r. 1937 na právnickom zjazde v Bratislave prof. Luby. Podiel národností rakúskej ríše na tvorbe práva

sa prejavil účasťou právnikov inej než nemeckej národnosti na formovaní práva, jeho aplikácii a vedeckom spracovaní. V tej súvislosti uviedol autor aj mená známych českých právnikov, ako boli Randa, Krčmář, Pražák, Hoetzel, Funk, Henner, Horáček a Drachovský, na Najvyššom súde Rybička, Petruška, Popelka, Ott a i.

Celé dve desaťročia po páde Rakúsko-Uhorska sa udržalo rakúske právo v nástupníckych štátoch v mnohom ohľade prakticky nedotknuté. Tento stav sa zmenil, až keď nastala prestavba spoločenského zriadenia v oblasti strednej Európy. V Československu to bolo najmä po r. 1948. No aj tu sa udržalo rakúske právo pozemkových kníh až do r. 1964.

Kniha obsahuje veľmi bohatú bibliografiu, ako aj vecný a menný register.

J. Karpat

Helmut Slapnicka, Die Sprache des österreichischen Reichsgesetzblattes. In: Zeitschrift für Ostforschung 23, 1974, s. 440-454

Po vydaní marcovej ústavy r. 1849 sa vyskytol pokus publikovať v novo zavedenom ríšskom zákonníku normy vo všetkých 10 rečiach ríše, medzi nimi aj v češtine, ktorá sa kvalifikovala nejen jako český jazyk, ale také ako "súčasne spisovná moravčina a slovenčina". Čeština tedy pritom nahrádzala aj slovenčinu, ktorá vtedy ešte nemala ustálenú tradíciu, ba Štúrovu snahu potierali Kollár a Šafárik. No aj češtine a ostatným slovanským rečiam chýbala rozpracovaná právnická terminológia. Preto vznikla osobitná 20-členná komisia pre slovanskú právne politickú terminológiu. Predsedom bol Šafárik, českí členovia boli Rybička, Erben a Šebmera, slovanskí Kollár a Kuzmány. Komisia sa podľa národností rozdelila na 5 sekcií, z nich jedna bola "česko-moravsko-slovenská". Táto komisia predložila ako prvá svoj elaborát, kde sa vedľa českých termínov uvádzali aj slovenské odchýlky. Po rozpustení komisie redaktori prekladov nestačili načas prekladať vydané normy do všetkých 9 rečí. Preto Ministerstvo spravodlivosti dostalo zmocnenie odložiť prekladanie do tých rečí, do ktorých to nebolo naliehavé. Aj spotreba papiera bola prívelká a redaktorov na prekladanie bol nedostatok. Keď potom Schmerling vyhlásil, že vydávanie 10 autentických znení ohrozovalo jednotu práva a istotu sudcovského rozhodovania, zastavilo sa koncom r. 1852 vydávanie prekladov. Len nemecký text mal byť autentický a jeho preklady sa ponechávali na krajské (Zemské) zákonníky. Ničmenej malo vydávanie českého prekladu veľký vplyv na vývoj právnickej slovenčiny. R. 1852 vydal Hattala

slovenskú gramatiku a súčasne Radlinský používal terminológiu českej sekcie vyššie spomínanej komisie, keď posobil ako redaktor slovenského vydania vládneho vestníka pre Uhorsko. Ostatne už pred vydaním spomenutej terminológie ríšske Ministerstvo vnútra nariadilo vydávať vyhlášky určené pre slovenské obyvateľstvo v "staroslovenskej reči". Aj vládou vydržované "Slovenské noviny" vychádzali vo Viedni v "staroslovenčine". t.j. v češtine ríšskeho zákonníka obohatenej slovakizmami.

J. Karpat

Endre Varga, A királyi kúria 1780-1850 (Kiráľovská kúria 1780-1850), Akademia, Budapešť, 1974, 274 s.

Posledná monografia neb. Dr. E. Vargu, býv.riaditeľa Krajinského archívu v Budapešti, aj u nás dobre známeho maďarského právneho historika, nadväzuje na jeho dlhoročný výskum v oblasti súdnictva pozdného feudalizmu v Uhorsku a zhrňuje výsledky, zverejnené o význame najvyššej súdnej inštancie Uhorska (napr. Reorganizácia uhorského súdnictva za Jozefa II, Századok 1960; Najvyšší súd feudálneho Uhorska, Budapest 1967; Civilné súdne konanie na král. Kúrii 1724-1848/49, Levéltári közlemények (Arch. zprávy, 1968). Monografia vyhodnocuje organizáciu, úradovanie, spôsob súdneho konania v poslednej fáze feudalizmu a počas revolučných premien, tedy v čase, keď sa príslušnosť a posobnosť Kúrie ustálila a súdny poriadok sa fixoval. V záujme syntézy tejto matérie skúma autor aj vývinové tendencie Kúrie od XVII. st. V súlade s problematikou, je kniha rozdelená na tri časti. Prvá obsahuje historický prehľad postavenia Kúrie v spoločenskom a štátnom živote Uhorska. Menovite reformy Jozefa II. a z nich širšie analyzovanú reorganizáciu súdnictva v Uhorsku, známu pod názvom "Novus Ordo" v r. 1783-1790, reštitúciu starej organizácie v r.1790-1808, rozklad Kúrie a jej zrušenie v r. 1840-1849, Nové súdne inštancie, zriadené za buržoáznej revolúcie r.1849 a napokon obnovu kúrie a novšie zastavenie jej činnosti r. 1850. Dejiny uhorského najvyššieho súdu líči autor na pozadí spoločenských a politických pomerov Uhorska v rokoch 1780-1850 a tým sa mu podarilo nakresliť zaujímavý a podrobný obraz o vzájomných vzťahov feudálnej justície a spoločenského pohybu v predrevolučných a revolučných rokoch 1848-1849.

Druhá časť knihy oboznamuje podrobne s príslušnosťou a posobnosťou troch zložiek Kúrie, tj. kráľovskej tabule, sedmipanskej tabule a najvyššieho zmenkového súdu, resp. Kúrie ako celku. Tretia časť analyzuje civilný a trestný súdny poriadok na Kúrii. Po osobitnom závere, v kto-

rom autor hodnotí činnosť Kúrie, nasleduje zoznam archívnych prameňov s vysvetlením skratiek a základná bibliografia.

Monografia sa neobmedzuje na naznačené otázky; v rámci výkladu charakterizuje uhorskú kráľ. Kúriu ako jeden z najvýznamnejších orgánov feudálneho štátneho aparátu Uhorska, so značným vplyvom na spoločenský život krajiny. Okrem toho prináša aj nové poznatky ohľadne spôsobu zavedenia reforiem Jozefa II. v Uhorsku. Samotnú kráľ. Kúriu charakterizuje autor ako konzervatívnu, ba kontrarevolučnú korporáciu, uzavretú voči každému pokroku, bojujúcu aj po buržoáznej revolúcii za zachovanie feudálnych praktík v trestnom súdnictve, pri výkone trestov, aby sa zahatil každý progres a predĺžil život starého poriadku podľa záujmov rakúskej dvorskej reakcie.

L. Bianchi

Gyorgy Bónis, Pest-Budai hivatali utasítások a XVIII. században (Pešť-budinské úradne inštrukcie v 18. st.), Budapešť 1974, 178 s.

Špecializovaná edícia prameňov Gy. Bónisa má značný význam pre právne dejiny miest v pozdnom feudalizme. Autor vystihol pramennú hodnotu úradných inštrukcií, vydaných počas absolutizmu pre korporáciu, úrad, úradníka, v ktorých sa podrobne vymedzila náplň ich práce. Inštrukcie sú teda prvotriedné pramene dejín mestskej správy. Autor vybral z archívu Budína a Pešti po 25 typických inštrukcií, vydaných komornou administráciou a adresovaných mestskej rade, ako i inštrukcie rady pre jednotlivých mestských úradníkov. Dokumenty (v latinskej a nemeckej reči; len jeden je v maďarčine: vzor služobnej prísahy mestského radcu z r. 1753) sú vzorne publikované, opatrné vysvetlivkami, odkazmi na dôležité spojitosti z dejín úradu, s potrebnými archívnymi signatúrami. Úvodná štúdia Gy. Bónisa podáva stručný pohľad vývinu mestskej správy sesterských miest Budína a Pešti od obnovenia ich samosprávy a samostatnosti r. 1703, do konca 18. st. Oboznamuje čitateľa rozdielom medzi inštrukciami, (decretum, statutum) vydanými mestám nadriadenou budínskou komornou administráciou a inštrukciami, vydanými mestskou správou resp. kráľovským komisárom mesta podriadeným úradníkom a nižším zamestnancom. Informuje o personálnom obsadení vedúcich miest v rade, o vnútornej štruktúre mestskej správy v Budíne a v Pešti a najmä o kompetenciách jednotlivých významnejších mestských úradníkov, menovite budínskeho mešťanostu, peštianskeho richtára, prisažných prísediacich, "vormündera" (zástupcu meštiactva, tribunus plebis), notára, archivára, kancelárskych zamestnancov, komorníkov, daňových úradníkov, kontrolórov, zdravotníkov,

úradníkov pozemkovej knihy, mestského sudcu, fiškála, trhového sudcu, veliteľa mestskej stráže apod. Celá mestská správa, tak ako mala účinkovať podľa predstáv nadriadených orgánov sa plasticky odráža vo zverejnených textoch.

Koncepcia a realizácia tejto edície môže byť vzorom aj pre našich právnych historikov, zaoberajúcich sa dejinami mestskej správy za feudalizmu. (Doteraz sa venovala pozornosť zväčša len formulám prísah mestských funkcionárov a úradníkov v Bratislave, Levoči, napr. štúdie a články R. Hornu, P. Horvátha, I. Sládka). Autor dáva k tomu bezprostredne impulzy, keď nezabudol zdorazniť, že prvú inštrukciu v Uhorsku vydala bratislavská komora r. 1528, že počet takýchto inštrukcií narastal v druhej polovine 16. st. a v 17. st. a ako vzory spomína dve inštrukcie mesta Kremnice z r. 1676 a 1677. Autor poukazuje aj na tú doležitú okolnosť, že viedenské vládne miesta chceli pomocou inštrukcií zjednotiť správu v celej monarchii. Tak napr. r. 1743 zostavila Uhorská komora text služobnej prísahy richtára v Šoproni podľa vzoru, používaného v Bratislave, a na Budíne. Funkcia mešťanostu sa zaviedla v Pešti podľa príkladu Bratislavy, Košíc, Šopronu a Budína.

Edícia je doplnená menným registrom, vysvetlivkami latinských a nemeckých odborných výrazov, nachádzajúcich sa v zverejnených dokumentoch a rezüme v anglickej reči.

L. Bianchi

Voici l'Aube. L'immortelle Commune de Paris. Éditions sociales, Paris 1972, 458 s.
Komuna Paryska. Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo XXXVII, Wrocław 1972, 281 s.

Jsou práce, byť i ne zcela najnovějšího data, jejichž přiblížení zájemcům nejen o dějiny státu a práva, ale i dějiny mezinárodního dělnického hnutí, je stále užitečné.

A je to tím užitečnější, jde-li o problematiku vědecky i politicky tak významnou, jako Pařížská Komuna 1871.

Ze zahraničních prací, věnovaných Pařížské Komuně, bych chtěl uvést alespoň dvě. Jsou to:

1. "Voici l'Aube. L'immortelle Commune de Paris.
2. Komuna Paryska.

První z nich "Voici l'Aube. L'immortelle Commune de Paris" je sborníkem materiálů z mezinárodního vědeckého kolokvia, pořádaného Institutem Maurice Thoreze v Paříži ve dnech 6.-9. května 1971 za účasti vědců, zástupců komunistických a dělnických stran a mezinárodních organizací z více než 20 zemí.

Sborník zahrnuje přes 80 referátů a diskusních příspěvků, přednesených v osmi zasedáních kolokvia. Tyto referáty se zabývají problematikou Pařížské Komuny, jejím vlivem nejen v samé Francii, ale i za jejími hranicemi, ukazují širší mezinárodní souvislosti, vliv Komuny na mezinárodní dělnické hnutí atd.

Z hlediska dějin státu a práva zasluhují pozornosti zejména stati P. Chauseta "Comment la Commune a administré Paris" (str. 48-53), E. Labrousse "Complexités et dominantes de la Commune" (str. 78-82) a M. Picart-Weyl "La Commune, la souveraineté et le droit" (str. 378-382).

Polská publikace "Komuna Paryska" zahrnuje materiály vědeckého zasedání, pořádaného Institutem dějin státu a práva university ve Wroclavi dne 18. března 1971. Obsahuje deset referátů, zabývajících se problematikou Komuny z různých hledisek. Z hlediska dějin státu a práva zasluhují pozornosti zejména referáty Teresy Janasz na téma "Przyczyny i skutki Komuny Paryskiej" (str. 77-112) a Janusze Trzcińskiego "Komuna Paryska jako prototyp Rad w poglądach Lenina" (str. 251-262).

Sborník, zajímavý a užitečný nejen pro právního historika, ale i pro zájemce o dějiny mezinárodního dělnického hnutí ad., je zpřístupněn širšímu okruhu čtenářů také díky cizojazyčným souhrnům.

S. Balík

Pavel Mates, K právní stránce nacionalizace průmyslu v českých zemích /1945-1948/. In: Acta Universitatis Brunensis-Juridica No 12 - Sborník učitelů Právnické fakulty - IV, Brno 1974, s. 121-145

Autor sa v úvode zaoberá predpokladmi nacionalizácie a poukazuje na nacionalizačné pokusy v prvej republike, potom reprodukuje politické stanoviská v období odboja za druhej svetovej vojny, najmä Benešove slová o konfiškácii majetku nepriateľov, ďalej jeho posolstvo k Štátnej rade zo začiatku r. 1944, kde sa zmieňuje o nutnosti znárodnenia ťažkého priemyslu, baní a bánk.

V ďalšom delí svoju štúdiu na päť kapitol, ale v recenzovanej práci realizuje len tri: národnú správu, konfiškáciu a znárodnenie (nacionalizáciu v užšom slova zmysle). Opiera sa v práci o súčasnú právnickú literatúru z rokov 1945-1948 a porovnáva závery významnejších právníkov. Správne konštatuje, že národná správa, konfiškácia aj znárodnenie z roku 1945 boli významnými prejavmi prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Upozorňuje na zákon č. 50/1945 Zb. o znárodnení filmu. Končí konštatovaním, že znárodnenie znamenalo

likvidáciu závislosti Československa na zahraničnom kapitáli a založilo štátny socialistický sektor. V štúdií chýba rozbor zákonov o znárodnení č. 114-126/1948 Zb., lebo autor končí svoje úvahy Februárovým víťazstvom.

L. Bianchi

Ladislav Hubená k, 30. výročie Slovenského národného povstania v Západoslovenskom kraji, Bratislava 1974, 112 s.

Účelom tejto publikácie bolo ukázať, ako prebiehal na západnom Slovensku boj ilegálnej Komunistickej strany za okupácie a počas Slovenského národného povstania. Tento boj začal ihneď po zákaze činnosti strany začiatkom októbra 1938. Po 15. marci 1939 sa ešte zintenzívnil a mal za účel obnoviť Československo a v jeho rámci slobodné Slovensko. Prvé ilegálne organizácie KSS vznikali v Bratislave a na okolí, najmä vo veľkých priemyselných závodoch. Ich sieť sa šírila a nadviazala na iné odbojové organizácie a skupiny. Keď r. 1941 vstupom ZSSR do vojny vzriastala nádej na porážku Nemecka, začala ilegálna KSS akciu sabotáží, ktorá sa rozriastla v rokoch 1942-1943. Napokon sa organizovali ozbrojené partizánske skupiny. Po sovietskom víťazstve pri Stalingrade sa začalo organizovať ozbrojené povstanie. Až do vypuknutia tohto povstania v Banskej Bystrici ostala Bratislava strediskom činnosti ilegálnej KSS. Jej vedúci predstavitelia Husák, Šmidke a Novomeský v dohode s inými odbojovými skupinami utvorili ilegálnu SNR, ktorá vydala koncom r. 1943 známú vianočnú dohodu. V nej urobila KSS isté ústupky nekomunistickým odbojovým zložkám. Zahraničná vláda v Londýne nemala voči týmto odbojovým podujatiam kladný postoj. Najmä Beneš trval na ideológii československého národa. Na Slovensku však všetku smerovalo k ozbrojenému povstaniu. To pripravovali aj ilegálne národné výbory na západnom Slovensku. K tomu sa pripájali sovietski občania, ktorí utiekali z nemeckého zajatia. Až vypuknutím SNP sa presunulo politické a vojenské stredisko odboja do Banskej Bystrice. Odtiaľ sa organizovala nová sústava mocenských orgánov. Západné Slovensko načas vyradili z tohto diania udalosti, ktoré znemožnili v plnej miere rozšíriť povstanie aj na toto územie. Najmä to bol zásah nemeckých vojsk. Len v okresoch, ktoré susedili so stredným Slovenskom, sa uskutočnili povstalecké akcie. Tým pokračovalo na tomto území partizánske hnutie, ktoré vyústilo do národno demokratickej revolúcie.

Kniha je bohato ilustrovaná fotografiami archívnych materiálov,

portrétní vedoucích politických činitelů a zábermi najmä z povstaleckých udalostí. Poznámkový aparát o 91 poznámkach informuje o prameňoch a literatúre k danej problematike. Táto dokumentárna vybavenosť dodáva knihe črtu solídnej publikácie o významnom úseku štátoprávnych dejín Slovenska.

J. Karpat

Bohuslav Roučka - Vladimír Růžička, Pracovní heslář českého právněhistorického terminologického slovníku. Ústav státu a práva ČSAV, Praha 1975, 774 str., ofset.

Tento interní tisk našeho předního pracoviště v oblasti právních věd znamená velký krok kupředu v realizaci projektu, který v průběhu 20. století prošel několika proměnami. Ačkoli je v úvodu skromně označen jen jako "prozatímní pracovní heslář", bude tento slovník bezpochyby již v dané podobě velmi užitečnou pomůckou při výuce právních dějin na právnických fakultách a při práci s historickými prameny právního charakteru vůbec, zejména také v našich archívech.

"Právněhistorické studie" věnovaly přípravným pracím na historickém slovníku české právní terminologie průběžně pozornost, jak o tom svědčí stati z pera Vl. Růžičky ve svazcích 2 (1956), str. 60 ad.; 3 (1957), str. 137 a d.; 4 (1958), str. 275 a d.; 8 (1962), str. 281 a d.; 11 (1965), str. 75 a d. Dnes je možno konstatovat, že konečná fáze zpracování slovníku (pravděpodobně ve třech svazcích lexikonového formátu) rýsuje se zcela konkrétně a zřetelně, jak to přesvědčivě dokládají str. 708-773, na nichž jsou podány dobře promyšlené ukázky definitivního zpracování řady vybraných hesel. Bohatství shromážděného materiálu ukazuje heslo "Rozsudek" zaujímající zde 17 (!) stránek. Pokračovat v tomto díle a úspěšně je dovést, jeví se nyní prvořadou kulturní nezbytností, na níž mají zájem stejně historikové, jako právníci a linguisté.

V. Vaněček

Fani Milkova, Istorija na bálgarskata dáržava i pravo /Izvori, izsledvania, tezisi/, Sofija 1974, 302 s.

Čtenářům našeho sborníku známá profesorka právních dějin sofijské university předkládá v této příručce dějiny bulharského státu a práva pře-

devším studujícím, ale protože jsou pečlivě uspořádaným přehledem právního vývoje v Bulharsku od dob nejstarších až do současnosti, jsou užitečnou pomůckou komukoli, kdo hledá o něm informaci. Autorka totiž postupuje tak, že po stručném charakterizování jednotlivého období otiskuje v něm vydané prameny, a to podle jejich významu buď v úplnosti anebo ve výňatcích, připojuje ke každému období zvláště literaturu, jednak povinnou, jednak doporučenou, a u důležitých pramenů popisuje vývoj a hodnotí jejich význam.

Je tím podáno stručné a přehledné vylíčení dějin státu a významných pramenů práva všeho druhu, jehož svéráznost tkví v tom, že autorka dává pokud možno co nejvíce promlouvat pramenům samým. V jejich řeči je slyšet nejen hlas oficiálních normativních aktů třídy, v té které době vládnoucí, ale i protesty utlačovaných, tak stížnost Balju Ilieva z r. 1932 (str. 178, 179), oběžník č. 9 Ústředního výboru dělnické strany z r. 1933 (176, 177), program Vlastenecké fronty ze 17. 7. 1942 (239, 240) nebo Výzvu k bulharské mládeži z října 1942 (240-243).

Autorka dělí příručku na tyto hlavní části: I. středověk, kde uvádí zejména Krumovo zákonodárství, Odpovědi papeže Mikuláše I. na otázky Bulharů, Zemědělský zákon, 17. titul Eklogy a Zakon sudnyj ljudem, II. osmanský feudalismus, z něhož otiskuje tři ukázky. V III. části (od Osvobození r. 1878 do konce I. světové války 1918) je otištěna ústavní listina obnoveného bulharského státu z r. 1879 s pozdějšími změnami (1893 a 1911) a několik norem, ilustrujících snahu buržoazie překonat přežitky osmanského feudalismu a vyrovnat se s pracovními i sociálními postuláty doby.

Nejvíce ukázek je sneseno v obsáhlé části IV. (107-249), která se zabývá buržoazním bulharským státem v letech 1918-1944. Je rozdělena na šest pododdělení podle systému v té které době vládnoucího. Je to vláda Bulharského zemědělského lidového svazu, na to Demokratické dohody (Sgovoru), po té Lidového bloku, dále vláda převratu z 19. května 1934, období do II. světové války a konečně protifašistický zápas v jejím průběhu. V této téměř půlstoleté době bylo vydáno pochopitelně mnoho zákonů a jiných norem, např. známý zákon o pracovní povinnosti obou pohlaví z r. 1920, ale nejvíce zájmu věnuje autorka zákonu na obranu státu, který se rodil za vlády Sgovoru po zářijovém povstání r. 1923. Autorka, která je uznávanou znalkyní této problematiky, věnovala jí kromě monografie, o které bylo referováno i v tomto sborníku (), řadu článků a předběžných studií. Ve zvláštní příloze (str. 132-162) vykládá příčiny a genezi, otiskuje osnovu, pozměňovací návrhy i pozdější osudy tohoto reakčního zákona.

Výmluvným dokladem, jak byla potlačena poslední zdání buržoazní demokracie a jak nastupoval fašismus, je i likvidace obecní i ostatní samo-

správy r. 1934. V části V., zahrnující období poválečného socialistického Bulharska, otiskuje autorka zvláště Dimitrovskou ústavu Bulharské lidové republiky (255-287).

J. Cvetler

J. E. Fagg, Latin America. A General History, 2nd edition, London 1971, s. XIII - 814
E. Bradford Burns, Latin America, A Concise Interpretative History, Englewood Cliffs, New Jersey 1972, s. XV - 272

Země Latinské Ameriky vystupují v posledních letech stále více do popředí a stávají se předmětem zvýšeného zájmu světové veřejnosti.

V této souvislosti vzrůstá i zájem o jejich dějiny, ať už politické, ekonomické a kulturní, či dějiny státu a práva.

Hlubší poznání a pochopení vývoje státu a práva však vyžaduje všestrannější znalost vývoje latinsko-amerických zemí, znalost jejich vývoje politického, hospodářského, kulturního, sociálního atd. Je proto nutno studovat nejprve práce, které takové poznatky poskytují, které se mohou stát výchozími díly při studiu právněhistorické problematiky.

Mezi takovými novějšími výchozími pracemi lze uvést např.:

1. J. E. F a g g, Latin America. A General History.

2. E. Bradford B u r n s, Latin America. A Concise Interpretative History.

První z uvedených prací, F a g g o v a kniha "Latin America. A General History", se zabývá v osmi částech dějinami Latinské Ameriky od nejstarší doby do konce šedesátých let XX. století. Čtenář z této knihy získá řadu poznatků o formování koloniální soustavy, o revolučních válkách za nezávislost, o postavení latinsko-amerických zemí tváří v tvář Spojeným státům americkým. Z hlediska právněhistorického je nejpřitažlivější nepochybně část III., pojednávající pod názvem "The Institutions of Imperialism" mimo jiné o správě španělského imperia, o církvi ve španělském či portugalském imperiu, atd.

Kniha je opatřena bohatou bibliografií (str. 779-793), rejstříkem (str. 797-814) a několika mapami, které usnadní čtenářovu orientaci.

Podobně jako Faggova práce zahrnuje i kniha E. Bradforda B u r n s e "Latin America. A Concise Interpretative History" v sedmi kapitolách výklad o dějinách Latinské Ameriky od nejstarší doby do r. 1970. Autor se v knize zabývá aspekty ekonomickými, politickými ad. Z hlediska právněhistorického je nejpřitažlivější kapitola 2., rozebírající pod názvem "Institutions of Empire" v přehledu otázky půdy, práce, státu, církve ad. Ve stati, věnované půdě a práci najdeme i výklad o práv-

ných formách vykořisťování domorodého obyvatelstva (jako byly encomienda, repartimiento, zvláštní forma repartimenta, nazývaná mita, atd.).

Kniha je doplněna řadou příloh (obrazy, statistiky, mapy), slovníkem, bibliografií a spojeným rejstříkem osobním a věcným.

S. Balík

Jozef Cięgwa - Adam Lityński, Teksty źródłowe z historii państwa i prawa Polski (1864-1945), Katowice 1974, 276 str.

Učitelia Slezskej univerzity v Katoviciach vydali texty pre poslucháčov prvého ročníka právnických fakúlt v Polsku, a to pre judiciálny i pre administratívny smer. Rozsah zväzku, obsahujúceho len pramene buržoázneho štátu a práva v Polsku sa zdovodňuje tým, že v Polsku toho času neexistuje učebnica dejín štátu a práva pred r. 1818, učebnica za roky 1918-1939 je prakticky vypredaná a na obdobie druhej svetovej vojny resp. ľudovodemokratického Polska nebola doteraz napísaná. Texty majú poslucháčom umožniť nielen prípravu na semináre, ale aj na skúšky. Pre obdobie rokov 1848-1864 existuje v Polsku chrestomatia prof. J. Sawického. Zbierka obsahuje v prevážnej väčšine štátoprávne dokumenty (ústavy, ústavné zákony), charakteristické časti civilných, trestných, pracovnoprávných kodexov a zákonov; ukážky z medzinárodných dohôd a dokumenty antifašistického odboja a národnoslobodzovacieho boja poľského ľudu i dokumenty oslobodenia. Výber 87 dokumentov je reprezentatívny pre celé obdobie buržoázneho štátu na území Polska. U jednotlivých dokumentov boli by namieste bližšie údaje o význame zákonov, ich spojitosti s ostatnými normami, resp. vysvetlenie podstaty kódexov.

L. Bianchi

Florián Sivák - Jozef Klimko, Dokumenty k dějinám štátu a práva na území ČSSR, časť I-II, Bratislava 1974, 155 - 135 - 290 s.

Slovenská zbierka učitelov PF UK v Bratislave vo svojej prvej časti obsahuje 62 úplných a čiastočných dokumentov z obdobia feudalizmu v Čechách a na Slovensku. Výber je dobrý. Niektoré dôležité dokumenty chýbajú, napr. dekrét Ludovíta z r. 1351 (povinný výber deviatky od poddaných, una et eadem libertas šľachty), výťah z Tripartita (právne posta-

venie poddaných, výsady šľachty), výťah z niektorej mestskej knihy (normy mestského civilného, trestného práva) a pod. Druhá časť pozostáva z 39 dokumentov, zväčša z oblasti národného obrodenia Čechov a Slovákov, utlačania Slovákov v Uhorsku, triednych bojov v prvej ČSR a antifašistického národnoslobodzovacieho boja. Následkom obmedzeného rozsahu publikácie vypadli aj v tejto časti napr. ukážky z noriem vyrovnania r. 1867, z buržoázneho zákonodarstva za dualizmu, a najmä z prvej ČSR: ako pozemková reforma, župný zákon, krajinské zriadenie atď. Pri prípadnom druhom vydaní zbierky nebolo by od vecí, znova premyslieť výber a publikovaný rozsah dokumentov. V celku má slovenská chrestomatia v porovnaní s poľskou a bulharskou, dobrú úroveň.

L. Bianchi